Rechtspraak

Nr. 47

Wijze van schadeberekening

HR 7 mei 2004, RvdW 2004, 71
(N / Hiddema).

1. De feiten

Hiddema oefent een agrarisch bedrijf uit. Op 17 november 1987 sticht een drietal kinderen (in de leeftijd van 11 en 12 jaar) brand in een schuur die behoort tot de bedrijfsgebouwen van Hiddema. De schuur brandt geheel af.

Tussen alle betrokken partijen staat vast dat de ouders van de drie kinderen aansprakelijk zijn voor de schade aan de schuur. Hiddema wendt zich evenwel tot de opstalverzekeraar van de schuur, Klaverblad. Klaverblad weigert Hiddema op gronden ontleend aan de polisvoorwaarden de door hem geclaimde herbouwwaarde – die is begroot op *f* 274 903 – uit te keren, en stelt zich op het standpunt dat Hiddema slechts aanspraak heeft op de verkoopwaarde van de schuur, die is vastgesteld op *f* 100 000. Uiteindelijk volgt een procedure tussen Hiddema en Klaverblad, in welke procedure het standpunt van Klaverblad wordt bevestigd. Het eindarrest van het hof in de procedure tussen Hiddema en Klaverblad dateert van mei 2000.

Inmiddels heeft Hiddema zijn bedrijf overgedragen aan zijn zoon. De overdracht vond plaats in 1990, en de schuur verkeerde toen nog steeds in dezelfde (afgebrande) staat. De zoon laat uiteindelijk op de fundamenten van de afgebrande schuur een andersoortig pand neerzetten.

Hiddema wendt zich, na het voor hem kennelijk teleurstellende resultaat in de procedure tegen Klaverblad, vervolgens tot de ouders van de kinderen die de brand hebben gesticht, en vordert van hen het verschil tussen de herbouwwaarde van de schuur en het door Klaverblad aan hem uitgekeerde bedrag. Hij stelt zich daarbij op het standpunt dat de schade aan de schuur moet worden berekend aan de hand van de kosten gemoeid met het herstel, en niet naar de verkoopwaarde. Dat wordt door de ouders van de kinderen bestreden, en dat vormt de inzet van de procedure.

2. De beslissing van het hof

Het hof geeft in zijn arrest aan dat bij de wijze waarop de schade aan de schuur moet worden berekend, als uitgangspunt heeft te gelden dat de eigenaar van een zaak die wordt beschadigd, een nadeel lijdt gelijk aan de waardevermindering die de zaak heeft ondergaan. Indien het een zaak betreft waarvan herstel mogelijk en verantwoord is, zal het geldbedrag waarin deze waardevermindering kan worden uitgedrukt, in het algemeen gelijk zijn aan de naar objectieve maatstaven berekende kosten van herstel.[1] Het hof voegt daaraan toe dat waar het gaat om de onrechtmatige beschadiging van een onroerende zaak, er in beginsel van moet worden uitgegaan dat de eigenaar er aanspraak op heeft om in de gelegenheid te worden gesteld om tot herstel over te gaan. Nu het in deze zaak gaat om een landbouwschuur die zodanig is beschadigd dat herstel ervan neerkomt op herbouw, is in dit geval doorslaggevend of herbouw in de gegeven omstandigheden verantwoord is, of dat van de getroffen eigenaar in redelijkheid verlangd mag worden dat hij genoegen neemt met de vergoeding van de waarde van het gebouw in het economische verkeer.[2]

Het hof onderzoekt vervolgens of herbouw in de gegeven omstandigheden verantwoord zou zijn geweest. Het hof komt tot de slotsom dat dat het geval is, en wel:

- omdat de betreffende schuur door Hiddema dagelijks werd gebruikt voor de opslag van onder meer aardappelen en de stalling van landbouwvoertuigen;
- omdat Hiddema niet de concrete mogelijkheid had om in de directe nabijheid van zijn landbouwbedrijf een vervangende schuur te verwerven die voor wat betreft de gebruiksmogelijkheden, ligging en prijs als gelijkwaardig aan de afgebrande schuur kon worden beschouwd; en ten slotte
- omdat de kosten die volgens Hiddema gemoeid waren met het herstel van de schuur volgens het hof in verhouding tot de gestelde verkoopwaarde niet zodanig hoog waren dat van Hiddema gevergd kon worden zijn schuur niet te herbouwen maar genoegen te nemen met de verkoopwaarde ervan.

Met het oog op deze omstandigheden is het hof van oordeel dat Hiddema in redelijkheid aanspraak kan maken op de kosten van herbouw van zijn schuur. Het feit dat de schuur niet daadwerkelijk is herbouwd, doet daaraan niet af; bij een dergelijke abstracte wijze van schadeberekening is dit volgens het hof niet van belang. Dat Hiddema de betreffende schuur in afgebrande staat aan zijn zoon heeft verkocht en feitelijk níet tot herbouw is overgegaan, staat aldus aan vergoeding van de herbouwkosten niet in de weg.

3. Hoge Raad

De Hoge Raad haalt in zijn overwegingen zijn arrest van 16 juni 1961[3] aan. In dat arrest heeft de Hoge Raad bepaald dat de eigenaar van een zaak die wordt beschadigd, door die beschadiging – reeds voor en onafhankelijk van herstel daarvan – in zijn vermogen een nadeel lijdt. Dat nadeel is gelijk aan de waardevermindering welke het desbetreffende vermogensbestanddeel heeft ondergaan. Indien het een zaak betreft waarvan herstel mogelijk en verantwoord is, zal het geldbedrag waarin deze waardevermindering kan worden uitgedrukt, in het algemeen gelijk zijn aan de naar objectieve maatstaven berekende kosten welke met het herstel zullen zijn gemoeid.

Vervolgens noemt de Hoge Raad het arrest van 1 juli 1993,[4] in welke zaak de Hoge Raad oordeelde dat wanneer de onrechtmatig beschadigde zaak een gebouw is, er in beginsel van moet worden uitgegaan dat de eigenaar er aanspraak op heeft om in de gelegen-

1 Deze formulering volgt uit onder meer HR 12 april 1991, *NJ* 1991, 434, welk arrest het hof overigens niet expliciet noemt.

2 Deze formulering lijkt het hof te ontlenen aan HR 1 juli 1993, *NJ* 1995, 43.

3 *NJ* 1961, 444.

4 *NJ* 1995, 43.

heid te worden gesteld om tot herstel over te gaan.

Dat herstel kan ook, aldus de Hoge Raad in de uitspraak van 1 juli 1993, verantwoord zijn indien de daarmee gemoeide kosten het bedrag van de als gevolg van de toegebrachte schade opgetreden waardevermindering overtreffen. Of dat het geval zal zijn, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Deze omstandigheden kunnen meebrengen dat, hoewel de herstelkosten de waardevermindering overtreffen, toch van de getroffen eigenaar in redelijkheid niet kan worden verlangd dat hij ter wille van de belangen van de schadeveroorzaker, zijn aanspraak beperkt tot het bedrag van de waardevermindering.

De Hoge Raad herhaalt vervolgens de vingerwijzingen, die hij in het arrest van 1 juli 1993 geeft voor de inkleuring van de omstandigheden van het geval. De eerste omstandigheid die relevant is, is de functie van de zaak voor de eigenaar. De tweede omstandigheid is de mogelijkheid om, aangenomen dat afbraak en herbouw ter plaatse in verband met de daaraan verbonden kosten in ieder geval niet in aanmerking komen, elders een zaak te verwerven die voor wat betreft gebruiksmogelijkheden, ligging, prijs en andere relevante factoren als gelijkwaardig aan de zaak – in onbeschadigde toestand – kan worden beschouwd. De derde omstandigheid is de mate waarin de kosten van herstel in de oude toestand het bedrag van de waardevermindering overtreft.

De Hoge Raad overweegt dat de hiervoor weergegeven overwegingen uit eerdere arresten van de Hoge Raad niet alleen gelden wanneer het desbetreffende gebouw is beschadigd, maar ook wanneer het gebouw door een onrechtmatige daad geheel verloren is gegaan.[5]

Terecht heeft het hof, zo oordeelt de Hoge Raad, onderzocht of, en geoordeeld dat van Hiddema in redelijkheid niet kon worden verlangd dat hij, ter wille van de belangen van de schadeveroorzaker, zijn aanspraak beperkte tot het bedrag van de waardevermindering – daarvoor was in het concrete geval onvoldoende aanleiding. Dat de schuur niet daadwerkelijk is herbouwd en dat de restanten van de schuur inmiddels een andere bestemming hebben gekregen, doet daaraan niet af; Hiddema heeft in de procedure onbesproken aangevoerd dat hij de schuur wenste te herbouwen maar daarin door allerlei van buiten komende oorzaken is gedwarsboomd. De Hoge Raad laat het oordeel van het hof dan ook in stand.

4. Commentaar

De rechtsvraag die het onderwerp van het onderhavige arrest vormt, is weliswaar lastig, doch niet nieuw. Veeleer is het onderhavige arrest te beschouwen als het vervolg op een reeks van jurisprudentie, die de Hoge Raad zelf voor een deel al in zijn uitspraak herhaalt. Kern van die jurisprudentie is de vraag hoe zaakschade, of – meer specifiek – schade aan opstallen, moet worden begroot.

De wettekst zelf geeft over de vraag hoe schade moet worden berekend geen duidelijkheid, nu art. 6:97 BW uitsluitend bepaalt dat de rechter de schade begroot op de wijze die het meest met de aard ervan in overeenstemming is. De bedoeling van de wetgever met dit artikel is slechts geweest om de abstracte schadeberekeningswijze een wettelijke basis te geven.[6] Overigens is de term 'begroten' of 'berekenen' in dit kader enigszins misleidend: veeleer gaat het om de beslissing welke feitelijke gegevens wel en welke niet tot uitgangspunt moeten worden genomen bij de begroting.[7]

Het hoofddoel van het schadevergoedingsrecht is het zoveel mogelijk terugbrengen van de benadeelde in de situatie waarin hij zou hebben verkeerd indien de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust niet zou hebben plaatsgehad. Dat hoofddoel brengt mee dat – uitzonderingen daargelaten zoals onder meer bij zaaksbeschadiging, waarop hieronder nog zal worden ingegaan – zoveel mogelijk rekening zal moeten worden gehouden met de *concrete* omstandigheden waarin de benadeelde verkeert. In de literatuur wordt dan ook aangenomen dat het uitgangspunt is dat de schadevaststelling moet plaatsvinden aan de hand van concrete omstandigheden.[8]

In welke gevallen – in afwijking van het uitgangspunt van concrete schadevaststelling – moet worden uitgegaan van (meer) abstracte uitgangspunten voor de schadebegroting, is niet eenduidig vast te stellen.

Aanknopingspunten voor een abstracte schadevaststelling kunnen worden gevonden in de aard van de schade, de doelmatigheid en de redelijkheid van het bereikte resultaat.[9] De wetgever heeft in ieder geval de vraag in welke gevallen en in welke mate schade abstract moet worden vastgesteld, nadrukkelijk aan de rechter overgelaten.[10]

De belangrijkste categorie van gevallen waarin de schade abstract wordt vastgesteld, is die van de zaaksbeschadiging.[11] De onderhavige uitspraak van de Hoge Raad vormt, als reeds hiervoor gezegd, een vervolg op de eerdere jurisprudentie, waarvan het arrest van 1 juli 1993 (Schravendijk/-Den Haag) de meest recente uitspraak is. Het hof en ook de de Hoge Raad doen in het onderhavige geval in we-

5 Daar tekent de Hoge Raad bij aan dat dat anders is wanneer de verloren gegane zaak een soortzaak is – een zaak zonder eigen individueel bepaalde kenmerken van een soort waarvoor een voor het publiek toegankelijke markt bestaat. In dat geval heeft, zo heeft de Hoge Raad bepaald in het arrest van 12 april 1991 (*NJ* 1991, 434), te gelden dat de schade moet worden gesteld op de marktwaarde van de zaak ten tijde van het verlies.

6 Parl. Gesch. Boek 6, p. 339. Zie ook Hartlief, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, nr. 206, alsmede Oosterveen, *T&C BW*, 2003, art. 6:97 BW, aant. 2.

7 Zie Mon. Nieuw BW B-34 (Bloembergen/-Lindenbergh), nr. 36, alsmede A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, Deventer: 1965, nr. 26. Lindenbergh is van mening dat de term 'schadevaststelling' het meest correct is.

8 Zie bijvoorbeeld Mon. Nieuw BW B-34, t.a.p., Mon. Nieuw BW B-38 (Salomons), nr. 3, alsmede Hartlief, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, nr. 207.

9 Zie Mon Nieuw BW B-34, t.a.p. Zie voorts Asser/Hartkamp (I), nr. 418, alsmede Bloembergen, a.w., nr. 35.

10 Parl. Gesch. Boek 6, p. 339.

11 Hartlief, *Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding*, nr. 208.

zen niet anders dan het volgen van de lijn, die in het arrest Schravendijk/Den Haag is uitgezet.

Toch blijft het, als gezegd, een lastige materie, hetgeen duidelijk wordt wanneer we de casus van Hiddema vergelijken met die van het arrest Van Ulzen/Goolkate.[12] In dat laatste arrest was sprake van een huurder (Goolkate) van een woonboerderij, die aan die woonboerderij een ondeugdelijke verbouwing had uitgevoerd. Direct na het verlaten van het pand door Goolkate verkocht de verhuurder (Van Ulzen) de betreffende woonboerderij aan een derde. Ten processe stond vast dat de koopsom die Van Ulzen had ontvangen, niet negatief was beïnvloed door de gebrekkige verbouwing. Van Ulzen stelde vervolgens niettemin een vordering in tegen Goolkate ter zake van de herstelkosten voor de ondeugdelijke verbouwing. Van Ulzen voerde daartoe aan dat hij reeds vóór en onafhankelijk van het herstel, een (abstract vast te stellen) schade had geleden ter grootte van het bedrag van de herstelkosten. De rechtbank wees deze vordering af, en de Hoge Raad oordeelde dat terecht, nu niet kon worden vastgesteld dat Van Ulzen door de ondeugdelijke verbouwing enige schade had geleden.

Van der Grinten opent zijn noot onder het arrest Van Ulzen/Goolkate met de hartenkreet: 'Rechtsgeschillen behoren met gezond verstand te worden beslist', en volgens Van der Grinten is het oordeel van de rechtbank en de Hoge Raad in de zaak Van Ulzen/-Goolkate een voorbeeld van een dergelijke beslissing. Van der Grinten stelt daarbij dat gezond verstand ons moet verhoeden om via abstractie vergoedingsaanspraken te construeren, terwijl er in werkelijkheid geen schade is. Hoe valt nu – met datzelfde gezonde verstand – uit te leggen dat Hiddema aanspraak heeft op een vergoeding van schade (de kosten gemoeid met herstel) die hij nooit concreet heeft geleden – hij is immers niet tot herstel overgegaan – en die hij bovendien ook nooit meer zal lijden, nu herstel immers onmogelijk is aangezien er op de plaats van de afgebrande schuur inmiddels een ander gebouw is verrezen, terwijl de vordering van Van Ulzen tot schadevergoeding (i.c. eveneens de kosten die met herstel zouden zijn gemoeid) werd afgewezen?

Welnu, het verschil tussen de beide uitspraken schuilt hierin, dat waar in de zaak van Van Ulzen/Goolkate geen waardevermindering aan de litigieuze woonboerderij was opgetreden, een dergelijke waardevermindering zich ten aanzien van de schuur van Hiddema duidelijk wél had voorgedaan, en wel met toepassing van het Schravendijk-criterium zelfs tot het bedrag van de kosten van herstel. Dat Hiddema de verkoopwaarde van de schuur – en daarmee reeds een deel van zijn schade – van zijn opstalverzekeraar vergoed had gekregen, doet aan het voorgaande niet wezenlijk af, nu Hiddema er ook voor had kunnen kiezen om niet eerst zijn opstalverzekeraar, doch direct de voor de schade aansprakelijke ouders aan te spreken. De slotsom is dan ook dat hier – anders dan in de zaak tussen Van Ulzen en Goolkate – niet via een abstractie door Hiddema is getracht om schade te fingeren die zich in werkelijkheid niet heeft voorgedaan, doch dat hier daadwerkelijk sprake was van schade, die op abstracte wijze moet worden begroot, één en ander zoals te doen gebruikelijk bij zaaksbeschadiging.[13]

Mr. P.C. Knijp
Advocaat bij Stadermann Luiten advocaten te Rotterdam

12 HR 10 juni 1988, *NJ* 1988, 965.

13 Vergelijk T. Hartlief & R.J. Tjittes, 'Kroniek van het vermogensrecht', *NJB* 2004, p. 1586, die, kort samengevat, van mening zijn dat in een geval als het onderhavige de herstelkosten alleen voor vergoeding in aanmerking komen wanneer daadwerkelijk van herstel sprake is geweest.

Nr. 48

Werkgeversaansprakelijkheid; omvang zorgplicht

HR 9 juli 2004, JAR 2004, 190 (Oost / Brands Bouwgroep).

De feiten

De heer Oost was sinds 10 oktober 1994 als vrachtwagenchauffeur in dienst bij de Brands Bouwgroep. Hij had bij dit bedrijf een dienstverband van veertig uur per week. Wegens rugklachten die Oost had overgehouden aan een arbeidsongeval in 1990 ontving hij bij indiensttreding bij de Brands Bouwgroep al een WAO-uitkering op basis van 25%-35% arbeidsongeschiktheid.

De chauffeursfunctie van Oost bestond onder meer uit het vervoeren van allerlei bouwmaterialen. Zo moest hij containers met puin laden en lossen. Ten behoeve van de stort van bouwafval heeft Oost op 18 november 1999 een lege container op een met hekken afgeschermd parkeerterrein gezet. Op dit terrein werd onder meer bouwafval afkomstig van renovatiewerkzaamheden verzameld. Toen Oost deze container op 19 november 1999 weer wilde opladen, is hij uitgegleden over losliggend puin en gevallen. Hierdoor heeft hij letsel aan zijn enkel opgelopen.

De volgende dag, op 20 november 1999, is Oost bij het uit bed stappen thuis uit bed gevallen. Hij heeft hierbij zijn pols bezeerd. De combinatie van zijn reeds bestaande rugbeperkingen en het opgelopen enkel- en polsletsel heeft hem volledig arbeidsongeschikt gemaakt.

De procedure in feitelijke instantie

Op 19 april 2001 heeft Oost zijn werkgever voor de kantonrechter te Emmen gedagvaard. Hij heeft zijn vordering gebaseerd op schending door zijn werkgever van de zorgverplichting die deze moet nakomen op de voet van art. 7:658 BW. Hij stelde daartoe dat hij was uitgegleden over een meer dan normale hoeveelheid puin, onder andere bestaande uit geglazuurde tegels.

De kantonrechter heeft zijn vorde-